

Οι γυναίκες της Επανάστασης του 1821

Τα χρόνια του μακροχρόνιου επαναστατικού αγώνα του 1821 προς την ανεξαρτησία της χώρας μας, ήταν χρόνια στρατιωτικών, πολιτικών συγκρούσεων και ανακατατάξεων. Οι περισσότερες γυναίκες είχαν μια λιγότερο ενεργητική, θα μπορούσαμε να πούμε, συμμετοχή στις πολεμικές αναμετρήσεις και περιορίζονταν συνήθως σε αυτό που τα κοινωνικά πρότυπα της εποχής τους επέτρεπαν να είναι. Ανήκοντας στον άμαχο πληθυσμό, ήταν αν όχι θύματα των σφαγών, «εμπορεύματα συναλλαγής» στα σκλαβοπάζαρα. Ανάμεσά τους, όλες εκείνες που πήραν ενεργό μέρος και διακρίθηκαν σε όλες τις εκφάνσεις του αγώνα. Βοήθησαν στην τροφοδοσία, την περίθαλψη των στρατευμάτων και τη στήριξη του οίκου τους κατά την απουσία των ανδρών τους. Διακρίθηκαν με τη δράση τους καταρρίπτοντας με τον πιο μεγαλειώδη τρόπο όλα τα κοινωνικά στερεότυπα της εποχής. Τι γνωρίζουμε όμως για τις γυναίκες της Επανάστασης που είχαν ουσιαστική και πολύπλευρη, συμβολή στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας; Παρακάτω μας δίνεται η δυνατότητα να αναδείξουμε, έστω και συνοπτικά, την προσωπικότητα ορισμένων μόνο από τις περισσότερο ή λιγότερο γνωστές γυναικείες προσωπικότητες της Επανάστασης.

Ανάμεσα στις κυριαρχικές μορφές η **Λασκαρίνα Πινότση**, γνωστή ως **Μπουμπουλίνα**. Με καταγωγή από την Ύδρα, παντρεύτηκε δυο φορές, με τον Σπετσιώτη Δημήτριο Γιάννουζα και με τον Σπετσιώτη πλοιοκτήτη Δημήτριο Μπούμπουλη απ'όπου και το προσωνύμιο «Μπουμπουλίνα». Και οι δυο σύζυγοί της σκοτώθηκαν από Αλγερινούς πειρατές. Την τεράστια περιουσία που κληρονόμησε, την ξόδεψε στον αγώνα για την Επανάσταση. Κατασκεύασε τρία δικά της πλοία. Η ναυαρχίδα της με το ιστορικό όνομα *Αγαμέμνων*, πήρε μέρος στην Ελληνική Επανάσταση του 1821. Η Μπουμπουλίνα, υπήρξε η μοναδική γυναίκα που μνηστήκε ως μέλος της Φιλικής Εταιρείας σε μια ιστορική συγκυρία που οι γυναίκες δεν γίνονταν δεκτές σε αυτήν. Έκρυβε πολεμικό υλικό στο σπίτι της της και όταν άρχισε η Ελληνική Επανάσταση, είχε ήδη δημιουργήσει δικό της εκστρατευτικό σώμα από Σπετσιώτες, τα «γενναία της παλικάρια», όπως τα αποκαλούσε η ίδια. Κατάφερε με τη συνεχή της προσπάθεια να περικυκλώσει τα τουρκικά οχυρά, το Ναύπλιο και την Τρίπολη. Ήδη από τα δύο πρώτα χρόνια της Επανάστασης είχε ξοδέψει όλη της την περιουσία για τον αγώνα. Μετά την κατάληψη του Ναυπλίου από τους Έλληνες στις 30 Νοεμβρίου 1822, το νεοσύστατο κράτος της έδωσε κλήρο στην πόλη ως ανταμοιβή για την προσφορά της στο έθνος και η Μπουμπουλίνα εγκαταστάθηκε εκεί. Κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του Κολοκοτρώνη, αντέδρασε και ζήτησε την αποφυλάκισή του και γι αυτό κρίθηκε επικίνδυνη από την Κυβέρνηση και συνελήφθη δύο φορές με εντολή να φυλακιστεί. Τελικά εξορίστηκε στις Σπέτσες χάνοντας τον κλήρο γης που της είχε παραχωρηθεί στο Ναύπλιο. Το 1825 ζούσε στις Σπέτσες, πικραμένη από τους πολιτικούς και την εξέλιξη του Αγώνα και έχοντας ξοδέψει όλη την περιουσία της στον πόλεμο. Τότε η Ελλάδα βρέθηκε ξανά σε μεγάλο κίνδυνο και η Μπουμπουλίνα έθεσε ξανά τις δυνάμεις της σε κίνηση. Ο θάνατος την βρήκε σε συμπλοκή, τον Μάιο του 1825, στο διάστημα κατά το οποίο προετοιμαζόταν, αυτή τη φορά εναντίον του Ιμπραήμ Πασά που είχε αποβιβαστεί στην Πύλο σε μια προσπάθεια να σταματήσει την Επανάσταση.

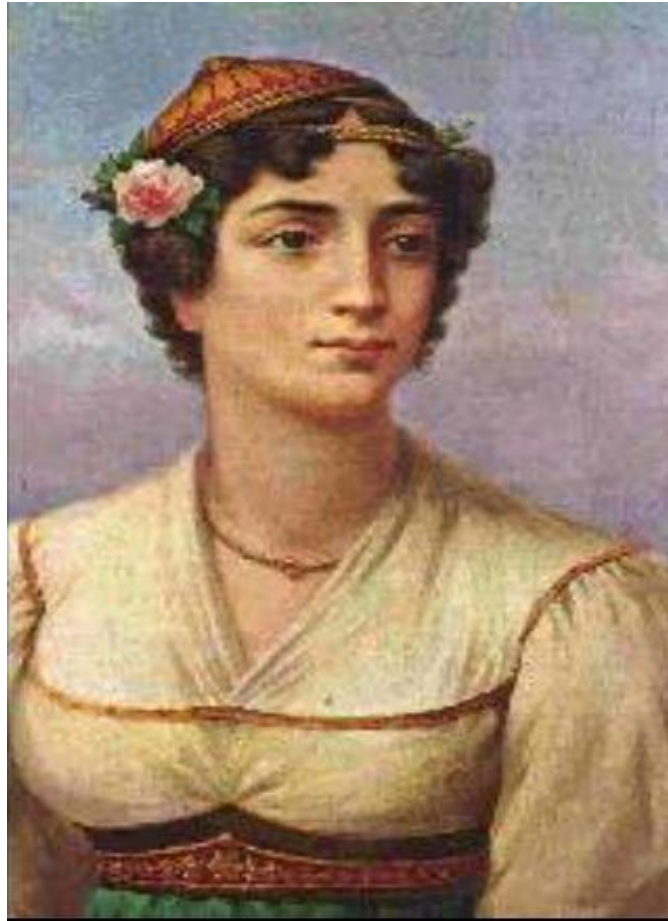

Άλλη μία αγωνίστρια που ξόδεψε ολόκληρη την περιουσία της για τον Αγώνα ήταν η **Μαντώ Μαυρογένους**. Για την σπουδαία της προσφορά στον Αγώνα, είχε τιμηθεί από τον Καποδίστρια με τον βαθμό της Αντιστρατήγου επί τιμή. Με καταγωγή από τη Μύκονο, κόρη μιας άλλης σπουδαίας γυναίκας, της Ζαχαράτης, που διηύθυνε στο εξωτερικό τις επιχειρήσεις του συζύγου της, μεγάλωσε και μορφώθηκε στους κόλπους μιας αριστοκρατικής οικογένειας, εμποτισμένης με τις αξίες της εποχής του Διαφωτισμού. Με δικά της έξοδα, εξόπλισε δύο πλοία με τα οποία καταδίωξε τους Αλγερινούς πειρατές που επιτέθηκαν στη Μύκονο και σε άλλα νησιά των Κυκλάδων και στη συνέχεια πολέμησε

στην Κάρυστο, στη Φθιώτιδα και στη Λιβαδειά. Είχε χρηματοδοτήσει την εκστρατεία της Χίου και είχε ενισχύσει τον Νικηταρά στη μάχη των Δερβενακίων. Πούλησε τα κοσμήματά της για τη χρηματοδότηση του εφοδιασμού και περιέθαλψε δύο χιλιάδες ανθρώπους που είχαν επιβιώσει από την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου. Οι προσπάθειές της βρήκαν απήχηση σε πολλούς φιλέλληνες. Ο Ρεμπό αφηγείται ότι η Μαντώ τού έλεγε: *«Δεν με νοιάζει τι θα γίνω αν είναι να ελευθερωθεί η πατρίδα μου. Όταν έχω χρησιμοποιήσει όσα μπορώ να διαθέσω για τον ιερό σκοπό της ελευθερίας, θα πάω στο στρατόπεδο των Ελλήνων, για να τους ενθαρρύνω με το παράδειγμά μου και θα πεθάνω, εάν είναι απαραίτητο, γι' αυτήν».*

Ιστορική είναι η έκκλησή της προς τις γυναίκες της Γαλλίας προκειμένου να διεκδικήσει τη συμπαράστασή τους προς την επαναστατημένη Ελλάδα έχει μείνει στην ιστορία: *«Οι Έλληνες, γεννημένοι να είναι ελεύθεροι, θα οφείλουν την ανεξαρτησία τους μόνο στον εαυτό τους. Επομένως, δεν ζητώ από την παρέμβασή σας να αναγκάσετε τους συμπατριώτες σας να μας βοηθήσουν. Αλλά μόνο για να αλλάξουν την ιδέα της αποστολής βοήθειας στους εχθρούς μας. Ο πόλεμος εξαπλώνει τον τρομερό θάνατο...»*

Το 1823 μετακόμισε στο Ναύπλιο, και εκεί γνώρισε τον Υψηλάντη με τον οποίον και αρραβωνιάστηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα. Σε αυτόν τον αρραβώνα αντιτάχθηκαν πολλοί από τους ισχυρούς πολιτικούς της εποχής με επικεφαλής των Ιωάννη Κωλέττη ο οποίος συνέτεινε στη διάλυσή του. Μετά το θάνατο του Υψηλάντη και με ενέργειες του Ιωάννη Κωλέττη, εξορίστηκε από το Ναύπλιο και οδηγήθηκε στη Μύκονο για να βρεθεί στην Πάρο. Εκεί πέθανε από τυφοειδή πυρετό το 1840, μόνη και πάμφτωχη.

Μια λιγότερο φημισμένη, αλλά σπουδαία γυναίκα, καπετάνισσα και αγωνίστρια της Επανάστασης υπήρξε η **Δόμνα Βισβίζη** που συνδέεται και με δράση στο νησί μας, την Εύβοια. Η Δόμνα γεννήθηκε στην Αίνο της Ανατολικής Θράκης το 1783 και παντρεύτηκε τον καπετάνιο Αντώνιο Βισβίζη. Ο άντρας της εξόπλισε το εντυπωσιακό πλοίο του «Καλομοίρα» και μπήκε στον αγώνα με τη Δόμνα να τον ακολουθεί μαζί με τα παιδιά τους και να παίρνει μέρος μαζί του σε όλες τις μάχες, την ναυμαχία της Λέσβου, της Σάμου και στον Εύριπο. Το 1822, ο Αντώνης Βισβίζης σκοτώθηκε, κατά τη διάρκεια της θαλάσσιας πολιορκίας της Εύβοιας μετά την άρνησή του να προδώσει τον Οδυσσέα Ανδρούτσο και τη διακυβέρνηση του πλοίου ανέλαβε η γυναίκα του, το οποίο διέθεσε στον Αγώνα. Η Δόμνα με την «Καλομοίρα», μετέφερε πυρομαχικά και τρόφιμα και κανονιοβολούσε τουρκικές θέσεις. Στα Βρυσάκια της Εύβοιας τραυματίστηκε σοβαρά ο γιος της Θεμιστοκλής. Πούλησε μέχρι και τα κοσμήματά της, ώσπου δεν είχε πια τι άλλο να δώσει ενώ το ήδη γέρικο πλοίο άρχισε να παρουσιάζει προβλήματα και να μην είναι αξιόμαχο. Έτσι, το 1824 αναγκάστηκε να παραδώσει την «Δόμνα» στους Υδραίους, οι οποίοι το μετέτρεψαν σε πυρπολικό. Όταν παρέδωσε το πλοίο της εγκαταστάθηκε αρχικά στο Ναύπλιο κι έπειτα στην Ερμούπολη όπου συνέχισε τον αγώνα. Τα τελευταία χρόνια της ζωής της έζησε και πέθανε στον Πειραιά. Για τη Δόμνα Βισβίζη,

πληροφορούμαστε από ιδιόχειρο έγγραφο του Οδυσσέα Ανδρούτσου (Μάιος 1822) ότι έσωσε τους άνδρες του και τον ίδιο «διά της προμηθείας τροφίμων και πολεμοφοδίων, άνευ της οποίας ο στρατός θα διελύετο». Έζησε φτωχικά τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής της, εγκαταλελειμμένη από τις κυβερνήσεις επί Οθωνα και πέθανε το 1850 χωρίς να δει την ιδιαίτερη πατρίδα της να απελευθερώνεται. Την πολεμική δράση και τον ηρωισμό της θρυλικής Αινίτισσας Καπετάνισσας Δόμνας Βισβίζη εξύμνησε η λαϊκή μούσα:

*Πουλάκι πόθεν έρχεσαι, πουλάκι για αποκρίσου,
Μην είδες και μην άκουσες για την κυρά Δομνίτσα,
Την όμορφη, τη δυνατή, την Αρχικαπετάνα.*

*Πούχει καράβι ατίμητο και πρώτο μες` τα πρώτα,
Καράβι γοργοτάξιδο, καράβι τιμημένο,
Καράβι που πολέμησε στις Ίμπρος το μπουγάζι.*

*Και το πουλάκι στάθηκε και το πουλάκι λέει:
Την είδα, την απάντησα σιμά στο Αγιονόρος,
Τρεις μέρες επολέμαγε με δυο χιλιάδες Τούρκος.*

*Καράβια εδώ, καράβια εκεί, καράβια παρά πέρα
Και τούτη σαν τον αετό ώρμαγε και χτυπούσε
Δεξιά, ζερβά και ανάστροφα κι όπου βολούσσε ακόμα.
Κι άκουγες βόγγους δυνατούς και στεναγμούς μεγάλους*

Κι άκουγες κλάματα πικρά, κατάρεις στην κατάρια

Κι οι θάλασσες κοκκίνησαν σα φέσια των αγάδων

Σκίτσο της Καλομοίρας από το Ναυτικό Μουσείο Οδησσού, όπου και κατασκευάστηκε το πλοίο (Πηγή: Wikipedia)

Μια άλλη γυναίκα λιγότερο γνωστή, αλλά πολύ σημαντική αγωνίστρια υπήρξε και η Μανιάτισσα **Σταυριάνα Σάββαινα**. Σύζυγος του Γιωργάκη Σάββα, όταν ξεκίνησε ο Αγώνας πήρε τα όπλα όταν τις πρώτες μέρες της Επανάστασης οι Τούρκοι σκότωσαν τον άνδρα της. Η πρώτη μάχη που πήρε μέρος ήταν στο Βαλτέτσι (12-13 Μαΐου 1821), όπου σημειώθηκε μια εξαιρετικά σημαντική νίκη των Ελλήνων. Πολέμησε στην Τριπολιτσά, στη Στερεά, την Εύβοια και την Ήπειρο, στη Μάχη στα Τρίκορφα, στον Αλμυρό σε μάχες στην Στερεά, στην Μάχη του Διρού και αλλού μαζί με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και τους Μαυρομιχαλαίους. Κι αν ο Καποδίστριας της έδωσε σύνταξη, επί Οθωνα, εγκαταλείφθηκε στην τύχη της. Πέθανε το 1868.

Πλήθος άλλων γυναικών ανάμεσά τους η καπετάνισσα Κωνσταντία Ζαχαριά, κόρη του φημισμένου κλέφτη, η Μαριγώ Ζαραφοπούλα, που χρησιμοποιήθηκε από τον Κολοκοτρώνη και Υψηλάντη ως κατάσκοπος, η Ελισάβετ Υψηλάντη που έδωσε μεγάλο κομμάτι της περιουσίας της για τον Αγώνα και η Φαναριώτισα Ευφροσύνη Νέγρη, που είχε μετατρέψει το σπίτι της στην Κωνσταντινούπολη σε χώρο συναθροίσεων Ελλήνων μνημένων στη Φιλική Εταιρεία. Ας μην ξεχνάμε, τέλος, την άσημη, την καθημερινή ηρωίδα της Επανάστασης, τη Μάνα των αγωνιστών, τη Γενναία Ελληνίδα που αποτέλεσε και ενσάρκωσε την πεμπτουσία της υπομονής, της προσφοράς και της αγάπης για την πατρίδα.

*Επιμέλεια υλικού
Φιλολόγος
Ιωάννα Μαντζώρου
Μ.Α. Ελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία
Μέλος πολιτιστικής επιτροπής της ΔΗ.Κ.Α.ΔΙ.ΜΕ για τα 200 χρόνια
από την Επανάσταση του 1821*

Βιβλιογραφία

el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B1_%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BD%CE%B1

<https://www.mixanitouxronou.gr>

Κ. Ξηραδάκη, «Γυναίκες στη Φιλική Εταιρεία», Αθήνα 1971, σελ. 15, 20
Δ. Φωτιάδης, «Μεσολόγγι», εκδόσεις Ζαχαρόπουλος, 1987, σελ. 134
Σ. Αλιμπέρτη, «Αι ηρωίδες της Ελληνικής Επανάστασεως», σελ. 240
Νικ. Δραγούμης «Ιστορικά αναμνήσεις», Αθήνα 1874, τόμος Α΄, σελ. 27-28
Αθ. Ταρσούλη «Μαντώ Μαυρογένους», περιοδικό «Νέα Εστία» (1966) τ. 929
Φ. Πουκεβίλ, ό.π., σελ. 156.
Μ. Ρεμπό, ό.π, σελ. 120-121

Απόστολος Βακαλόπουλος, «Ιστορία του νέου Ελληνισμού», σελ. 516

Γκέρτσου-Σαρρή Άννα, « Μ' ενάντιους ανέμους», εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ, 1996

Ευθυμιάδης Απόστολος, «Η Συμβολή της Θράκης εις τους απελευθερωτικούς αγώνες του Έθνους (από του 1361 μέχρι του 1920)», Αλεξανδρούπολη, 2005

Θρακικά, τόμος 27ος Γ` παράρτημα

Θρακικά, τόμος 2ος, Μυστακίδης Β.

Βασιλική Μαρκάκη, Ζήνωνας Ζαμπακίδης «Τα πρόσωπα της Επανάστασης του 1821», 2021, εκδόσεις Ψυχογιός